

موانع کاربست یافته های پژوهشی در تحقیقات انجام گرفته

در سازمان های اجرایی

محمدباقر علیزاده اقدام¹

چکیده :

پژوهش یکی از اساسی ترین عوامل موثر در توسعه جوامع و سازمان های اجرایی به شمار می رود. آنچه که باعث می شود که تصمیم گیری سازمان ها و نهادها عقلانی تر شود، اتخاذ تصمیم ها بر اساس انجام پژوهش ها می باشد. در این راه کاربست یافته های پژوهشی از اهمیت اساسی برخوردار می باشد. برای کمک به کاربست یافته های پژوهش نیاز به یافتن موانع و شناخت عوامل بازدارنده کاربست نتایج می باشد، که در این طرح مختصر مباحثی نظری در زمینه کاربست یافته های پژوهشی آورده می شود. همچنین با مراجعه به برخی مقالات و منابع موجود در این زمینه برخی از مشکلات و موانع کاربست یافته های پژوهشی در سازمان ها آورده شده و در نهایت از مباحث ارائه شده نتیجه گیری صورت گرفته و پیشنهادهایی در این زمینه ارائه خواهد شد.

کلید واژه ها: پژوهش، کاربست یافته ها، موانع و محدودیت کاربست یافته ها،

مقدمه

نقش تحقیق و پژوهش در زمینه پیشرفت و توسعه جوامع و تصمیم گیری های عقلایی بر هیچ کسی پوشیده نیست و تقریباً همه افراد و جوامع به نوعی به این امر اذعان دارند. بطوریکه امروزه دیگر ساز مخالف زدن در مورد تحقیق و پژوهش نه توجیهی دارد و نه عقلانی است و به این خاطر حتی مستبدترین مدیران در ظاهر هم که شده خود را همسو و همپا با تحقیق و پژوهش نشان می دهند. البته در این زمینه بیشترین انتقاد هایی که از طرف اکثر منتقدین تحقیق و پژوهش و بیشتر دلسوزان به پژوهش دیده و شنیده می شود و به حق هم می باشد، مربوط به بحث کاربست یافته های پژوهشی می باشد.

¹ - استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه تبریز

به این خاطر است که نقش و اهمیت تحقیقات از نیمه دوم قرن بیستم بطور مداوم در حال ارتقا و افزایش بوده است. در طی 50 سال اخیر تمامی کشورهای صنعتی و به تبع آن کشورهای موفق در حال توسعه با وقوف به نقش مهم و تعیین کننده تحقیقات در توسعه بخش های مختلف کشور عمده توجه و اهتمام خود را در جهت تقویت و ارتقای سطح شاخص های مختلف تحقیقات مصروف ساخته اند. براین اساس با اطمینان می توان ادعا کرد که بین تحقیقات و میزان پیشرفت حقیقی در هر کشور رابطه ای مستقیم وجود دارد. تجارب جهانی نشان می دهد که کشورهایی که در زمینه تحقیقات بیشترین هزینه ها را متحمل شده اند آنهایی هستند که صاحب فن آوری و صنایع پیشرفته اند (شیخان، 1384: 105).

بنابراین مدیریت پژوهشی و استفاده از یافته های پژوهشی یکی از مسائلی است که امروزه از ملزومات مدیریت سازمان ها می باشد. **یک بررسی بر روی گزارش های نوشته شده در کشورهای جهان نشان می دهد که اکثر مطالعات انجام شده در این حوزه بر موانع کاربست تحقیقات متمرکز بود، این مساله نشان می دهد که دغدغه شناسایی عدم استفاده از یافته های پژوهشی مشکلی عام بوده و کشورهای جهان سوم نیز با آن روبرو هستند (قاسمی، رضایی و علی مدد، 1390: 366).**

از طرف دیگر نتایج برخی از تحقیقات انجام گرفته نشان می دهد که در کشور ما از نظر کاربست یافته های پژوهشی وضعیت مطلوبی وجود نداشته باشد که این خود زمینه را برای دلسردی تولیدکنندگان و مصرف کنندگان یافته های پژوهشی فراهم کرده است و باعث تقویت روش های مرسوم در تصمیم گیری سازمان ها شده است. مطالعات انجام شده در زمینه موانع و مشکلات کاربست یافته های پژوهشی حاکی از آن است که علی رغم توسعه دیدگاه های موافق تحقیقات کاربردی، موانع متعددی در این زمینه وجود دارد. از جمله فقدان نظام اطلاع رسانی مناسب، تردید در کیفیت گردآوری داده ها و روش شناسی پژوهشی، وجود محدودیت های مالی و کمبود بودجه تحقیقات، وجود مدیریت سلسله مراتبی و استبداد مدیریتی، تردید در صلاحیت علمی محقق، عدم ارتباط مجریان با تصمیم گیران در حین اجرای تحقیق، وجود کنترل های انعطاف ناپذیر و خشک اداری، فقدان روحیه علمی در سازمان ها (حسن زاده، 1383).

تحقیقات، اولین خشت بنای دستیابی به چارچوب های نظری، تدوین سیاست های راهبردی و قانون گذاری منطبق با شرایط هر کشوری است و اجرای صحیح و دقیق هر برنامه مفید و خلاق در عرصه های مختلف، منوط به پژوهش مدار بودن آن می باشد. با لحاظ این هنوز پژوهش در کشور ما جایگاه واقعی

خود را پیدا نکرده است و در گلوگاه های مهم امور کشور، کمتر تفکر و صبوری برای رجوع به یک پژوهش وجود دارد (معظمی، 1390: 165).

به عبارتی می توان گفت که پژوهش، دانش تولید می کند و کاربرد دانش در عمل، سبب توسعه می شود. چنین ترتیبی که بنیاد کاربست یافته های پژوهشی را در بر می گیرد از این قاعده ساده پیروی می کند که دانایی، سبب بهبود عمل می شود و این قاعده گویای این نکته است که جان دیویی بیان می کند دانشی مفید است که در عمل به کار آید. به این ترتیب رابطه بین پژوهش، دانش، عمل و توسعه را رابطه ای ارگانیک و ذاتی مطرح می کنند که ضرورت به کارگیری یافته های پژوهشی را مشخص می کند. یه کارگیری یافته ها سبب حرکت به سمت اصلاحات و تغییرات برای پیشرفت می گردد. همچنین به کارگیری یافته های پژوهش، نقاط کور و تیره برنامه ها را مشخص می کند و راه را برای سیاست گذاران و مدیران می نمایاند (ایمانزاده، 1390: 355).

با این تفاسیر علم و فناوری محصول فعالیت های پژوهشی است و در صورتی که فعالیت های پژوهشی از طریق تولید علم و تبدیل آن به فناوری بتواند با سایر فعالیت های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ترکیب گردد، قطعاً توسعه پایدار تحقق خواهد یافت. امروزه کشورهای توسعه یافته برای حفظ بنیان های اقتصادی-اجتماعی و ارتقای قدرت خود در مقابل دیگر کشورها، علم و فناوری را محور اصلی فعالیت های خود قرار می دهند. به طوری که کشورهای صنعتی سهم قابل توجهی از درآمد نیروی کار خود را، از طریق موسسات غیر انتفاعی نظیر دانشگاه ها، دستگاه های دولتی و واحدهای تولیدی و تجاری به فعالیت های رسمی تحقیق پایه و کاربردی و توسعه تکنولوژیک اختصاص می دهند (بازدار اردبیلی، موحدی و موسوی، 1390: 377).

انجام پژوهشهای کاربردی توسط سازمانها و دستگاههای اجرایی، معمولاً با هدف به کارگیری و بهره وری از یافته های آن در تصمیم گیریها و برنامه ریزیها انجام می شود. کمال مطلوب آن است که پژوهش در خدمت یک هدف باشد تا کاری بی معنا به نظر نیاید. هر چند چگونگی استقبال از یافته های پژوهش در صورتیکه روی دهد، چندان روشن نیست و گاه نیز به نظر می رسد که فقط خود را تغذیه می کند. عقل سلیم، به دنبال بررسی چالش ها و راه کارهایی است که با شناخت آنها بتوان بهره برداری از پژوهش ها را افزون تر ساخت (نوابخش، قجاوند، 1387: 60).

تحقیق و پژوهش در تدوین سیاستها، اجرا و همچنین در اصلاح مشکلات از اهمیت اساسی برخوردار است. لذا به کار بستن روش تحقیقی مناسب و صحیح تا حد زیادی در یافتن پاسخ مناسب برای

سوالاتی که در ذهن شکل می‌گیرند یاری می‌دهد. یک مشکل اساسی که در تحقیق‌ها وجود دارد این است که هرچند در زمینه‌های مختلفی مطالعات زیادی صورت گرفته است ولی نتایج نشان می‌دهد که یافته‌های پژوهش از توان بالای اجرایی برخوردار نیست بنابراین هدف اصلی از پژوهش در کلیه سازمان‌ها و دستگاه‌ها و صرف بودجه‌های مادی و انسانی در این زمینه بهبود کیفیت، کمک به تصمیم‌گیری مناسب، کاهش و حل مشکلات و کسب اعتماد و اطمینان از صحت برنامه‌ریزی‌هاست. اگر چنین چیزی اتفاق نیفتد و به نتایج پژوهش‌ها بی‌اعتنایی شود گذشته از اتلاف منابع صرف‌شده برای انجام دادن پژوهش آثار سوئی در ذهنیت مدیران و سیاست‌گذاران دستگاه‌ها نسبت به سودمندی سرمایه‌گذاری‌ها در زمینه پژوهش نقش خواهد بست. همچنین این امر انگیزه پژوهشگران را خدشه‌دار و آن‌ها را در ادامه تلاش خود دلسرد خواهد کرد (متین، 1380: 152).

نظر به نتایج به دست آمده از پژوهش حسین قلی زاده و حیدری چروده، یکی از مهمترین و اساسی ترین موانع کاربست یافته‌های پژوهشی در بین مدیران و دست‌اندرکاران امور اجرایی این است که آنان تحقیقات انجام شده را بدیهی و بی‌ارتباط با چالش‌ها، مسایل و نیازهای حوزه خود تلقی می‌نمایند. لذا در استفاده از نتایج آن در حل مسایل مبتلا به حوزه کاری خود کوششی به عمل نمی‌آورند (حسینقلی زاده، 1390: 6). لذا؛ زمانی یک پژوهش مورد توجه قرار خواهد گرفت و نتایج آن ملموس و قابل استفاده خواهد بود که موضوعات ارائه شده با توجه به نیازهای هر سازمانی انتخاب و ارائه شوند. بنابراین در ارائه اولویت‌های پژوهشی بایستی دقت لازم انجام گیرد و افراد درگیر در سازمان در انتخاب موضوعات نقش اساسی داشته باشند و ارائه اولویت‌ها از خارج سازمان و بدون توجه به نیازهای سازمانی مشکل کاربست یافته‌ها را بیشتر می‌کند. اولاً این که چون بر اساس نیازهای سازمان نبوده بنابراین در اولویت کاری سازمان قرار نمی‌گیر و دوماً چون مسئولین سازمان در جریان و درگیری مستقیم با آن موضوع نمی‌باشند حتی درک یافته‌ها و پیشنهادها را ثقیل تر می‌کند. بنابراین پیشنهاد می‌شود که قبل از ارائه اولویت‌های پژوهشی هر سال در هر سازمان کارگروهی تشکیل شده و از تمامی بخش‌های سازمان نمایندگانی در آن کارگروه‌ها شرکت کرده و نیازهای هر گروه و هر بخشی به شکل مشخص و شفاف در آن کارگروه‌ها مطرح شوند. سپس کارگروه خاصی بین مسئولین پژوهشی و مدیران سازمان تشکیل شده و از بین موضوعات و مشکلات ارائه شده، موضوعاتی که برای اهداف سازمان در اولویت است با توجه به امکانات و اعتبار سازمان مشخص و انتخاب شوند. در آخر این اولویت‌ها به عنوان اولویت پژوهشی سازمان ارائه شوند. پس فرایند نیازسنجی به عنوان گام اساسی در تدوین هر استراتژی و برنامه‌ریزی برای کاربست یافته‌ها کاملاً ضروری می‌باشد.

مناسک گرابی همچنن یکی از عارضه هایی می باشد که علیزاده اقدم (1390) در تحقیق خود به آن اشاره داشته است. در این عارضه مسئولین و مدیران اجرایی دستگاه ها به جای اینکه به پژوهش را بعنوان ابزار و وسیله ای برای رسیدن به هدفی و حداقل حذف یا کاهش مشکلی (استفاده ابزاری) تلقی کنند به عنوان هدف می نگرند و اتمام آن را به نوعی پایان مامورت اداری تلقی کرده و رسیدن به هدف می دانند لذا تمام وقت خود را بر انجام و اتمام طرح می گذارند در حالی که اتمام طرح و پژوهش بایستی به عنوان نقطه عطف و شروع تازه ای برای به کارگیری نتایج آن باشد. در این زمینه احیا و ایجاد کمیته کاربست یافته های پژوهشی می تواند این حلقه مفقوده را تکمیل نموده و کمک بسیاری برای دستگاه های اجرایی در زمینه استفاده از نتایج تحقیقات باشد. خوش فر (1379) و فرزام فرد (1380) نیز ایجاد کمیته کاربست را در به کارگیری یافته ها موثر می دانند (هاشمی و عبادی، 1385: 82).

نتایج مطالعات نشان داده که موانع ساختاری از جمله موانع کاربست یافته های پژوهشی بشمار می رود. از جمله این موانع می توان به کوتاه بودن دوره مسئولیت و ماندگاری کم مدیران در آموزش و پرورش ، حاکم بودن رویکرد اجرایی بر جلسات تصمیم گیری ها و برنامه ریزی ها، حجم فعالیت های زیاد اداری و اجرایی مدیران و در نتیجه نبود فرصت کافی برای مطالعه یافته های پژوهشی، عدم الزامات قانونی مناسب به منظور استفاده از نتایج پژوهشی در جلسات تصمیم گیری ها اشاره کرد (حسین قلی زاده، 1389: 9).

یکی دیگر از مشکلات و موانع کاربست یافته های پژوهشی عدم وجود زبان مشترک بین تولید کنندگان و مصرف کنندگان نتایج تحقیق می باشد.

پیشنادهایی که در آخر تحقیقات ارائه می گردد معمولا با کم حوصلگی و در مواردی به شکل کلی ارائه می گردد و حتی در مواردی خارج از چارچوب یافته های تحقیق می باشد و این مساله کاربست یافته های آن را با مشکل مواجه می سازد.

مسأله ی دیگر، بخش تجزیه و تحلیل اطلاعات و تفسیر داده هاست که در بسیاری پژوهش ها از یک قالب قراردادی معمولی پیروی می کند. این مسائل باعث می شود یافته های پژوهشی با تردید مورد پذیرش قرار گیرند و چه بسا اعتماد مدیران نسبت به یافته های پژوهشی سلب شود.

مشخص نبودن جایگاه مدیران و کارشناسان حوزه های اجرایی در مراحل مختلف پژوهش از طراحی تا اجرا و ارزیابی از موانع اصلی کاربست یافته های پژوهش بشمار می رود، چنانچه در ادبیات پژوهشی هم آورده شد شکاف ارتباطی، فکری، و اجرایی بین پژوهش و تصمیم گیری حاصل عدم تعامل و مشارکت مدیران و به تبع آن عدم حمایت، تعهد و تعلق به استفاده از یافته های پژوهشی است (حسین

قلی زاده، 1389: 10). در ادبیات کاریست دانش، بسیاری از محققان بر این باورند که تعامل زیاد و پایدار بین محققان و کاربران، به احتمال قوی موجب کاریست دانش خواهد شد (حسین قلی زاده، 1390: 256).

پژوهش ادواردز² (1994) در زمینه اشاعه و کاریست یافته های پژوهشی اشاره می کند، که محققان و کاربران در محیط های بیگانه از هم زندگی می کنند و یکدیگر را خوب درک نمی کنند، به نظر او محققان باید پیام های ساده، روشن و مرتبط را به کاربران ارائه دهند (هاشمی و عبادی، 1385: 83). لذا شکاف بین تئوری و عمل یکی از موانع مهم در کاریست یافته های پژوهشی می باشد. این شکاف در شکل گیری فاصله بین تولیدکنندگان (مجربان) و مصرف کنندگان (مدیران و افراد سازمانی) یافته های پژوهشی نقش اساسی دارد. چرا که تولید کنندگان از مباحث نظری و پیشینه سازمان ها و تحقیقاتی بحث می کنند که شاید با شرایط سازمان مورد تحقیق فاصله زیادی داشته باشد. و مصرف کنندگان هم شاید چیزهایی لازم داشته باشند که مد نظر مجربان نباشد. هر چند که در اهداف با هم به توافق رسیده باشند. بنابراین وجود تعامل و هم اندیشی بین مجربان و مدیران و یا مسئولین سازمان در طی فرایند تحقیق به از بین رفتن این شکاف و فاصله کمک خواهد کرد.

ارتباط بین مجری و مدیران پژوهشی در سازمان در ارائه پیشنهادهای کاربردی خیلی موثر خواهد بود به عبارتی اگر زبان مشترک و قابل فهمی بین مجربان و مدیران سازمانی وجود داشته باشد، در اعتبار یافته ها و پیشنهادهای بدست آمده خیلی موثر بوده نتایجی را به بار خواهد آورد که مورد نیاز و تاثیر گذار در سازمان خواهد شد. در این زمینه برای اینکه مجربان تحقیقات و مسئولین اجرایی برای رسیدن به اهداف سازمانی همکاری کنند اگر از کارشناسان زبده و با تحصیلات بالا به عنوان همکار طرح در کنار مجربان استفاده بشود، بهتر خواهد شد. (تشخیص و انتخاب همکار با تحصیلات عالی با سازمان باشد).

نتیجه گیری

یکی از مهمترین مشکلات سازمان های امروزی شکاف بین نظریه و عمل می باشد. هرچه قدر این شکاف عمیق تر باشد به همان نسبت کارایی و بهره وری سازمان ها کاهش می یابد. چرا که این شکاف از کارایی نظریه هم می کاهد. بنابراین به گفته جان دیویی «دانشی مفید است که در عمل به کار آید». پژوهش به عنوان حلقه ارتباط بین عمل و نظریه می تواند این شکاف را پر کرده و حلقه واسطه ای بین نظریه و عمل واقع شود. منتهی

² - Edwards

پژوهشی می‌تواند این وظیفه را انجام دهد که جنبه تشریفاتی و لوکس نداشته و بتواند واقعا در این زمینه تغییری ایجاد کند. چنین کارکردی توجه به موضوع کاربرست یافته‌های پژوهشی را می‌طلبد.

در زمینه شکاف، بعضی از محققین از شکاف ده و نود بحث می‌کنند که بیانگر فاصله بین نیاز به پژوهش و انجام پژوهش است. این شکاف حاکی از آن است که 90 درصد منابع پژوهشی دنیا صرف مسائلی می‌شوند که تنها 10 درصد از اولویت‌های سازمان‌ها را تشکیل می‌دهد. برای کاهش این شکاف باید راهبردهای اصولی اندیشید. یکی از این راهبردها تقویت بهره‌برداری از دانش یا بحث کاربرست یافته‌های پژوهشی می‌باشد. در واقع هدف از بهره‌برداری از دانش یا کاربرست یافته‌های پژوهشی آن است که دانش حاصل از پژوهش بتواند به تغییر در ارائه خدمات و یا در نهایت افزایش بهره‌وری و کارایی سازمان منجر گردد (نجات و همکاران، 1388: 396).

بیکر³ (2003) معتقد است که تمایل و آمادگی برای تغییر و یا به عبارتی رضایت درونی برای تغییر مقدمه اصلاح و نوآوری است فولان و فوهرمن⁴ نیز معتقدند که ویژگی جمعیت شناختی و روانشناختی مخاطبان و گروه‌های استفاده‌کننده یافته‌ها را باید در نظر گرفت و به علایق و سطح فهم و تواناییها و قابلیت‌ها و آمادگی آنان برای تغییر توجه نمود (هاشمی و عبادی، 1385: 84). همچنین از آنجا که نگرش و گرایش‌های افراد در جهت‌گیری رفتاری آنها موثر می‌باشد (تئوری فیش باین و آیزن) پس لازم است که برای آماده کردن و ایجاد تمایل در جهت مثبت تر کردن گرایش افراد سازمانی و به ویژه مدیران سازمان و سیاست‌گذاران اقدامات اساسی صورت گیرد. در این زمینه تشکیل کارگاه‌های آموزشی و رواج فرهنگ پژوهش در سازمان و در بین مدیران امری ضروری است. که در این خصوص لازم است پژوهش‌هایی جهت اتخاذ تصمیم‌های عقلایی و به دور از جهت‌گیری‌ها و پیش‌داوری‌ها که در نهایت برای سازمان مفید می‌باشد به مدیران منتقل شود.

منابع و ماخذ:

ایمانزاده، علی، 1390، بررسی موانع پژوهشی موجود در دانشگاه از دیدگاه اعضای هیئت علمی و ارائه پیشنهادهایی برای حل آن (مورد مطالعه: دانشگاه ملایر، مجموعه مقالات همایش ملی مدیریت پژوهش و فناوری، زمستان، 1389، جلد اول).

³ - Backer

⁴ - Fullan & Fuherman

بازدار اردبیلی، پریسا، موحدی، فاطمه و موسوی، میرحسین، 1390، نقش تحقیق و توسعه در رشد بخش حمل و نقل کشور با استفاده از الگوهای رشد برونزا، مجموعه مقالات همایش ملی مدیریت پژوهش و فناوری، زمستان، 1389، جلد اول.

حسن زاده، رمضان، (1383). «بررسی موانع و عوامل کاربست یافته های پژوهشی توسط دستگاه های اجرایی»، دفتر مطالعات و برنامه ریزی فرهنگی و اجتماعی.

حسین قلی زاده، رضوان، 1389، شناسایی زمینه های کاربست یافته های پژوهشی در آموزش و پرورش خراسان رضوی، طرح پژوهشی، اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی.

حسین قلی زاده، رضوان، 1390، الزامات کلیدی کاربست دانش در رشته های مهندسی: مطالعه موردی، مجموعه مقالات همایش ملی مدیریت پژوهش و فناوری، زمستان، 1389، جلد دوم.

قاسمی، نعمت، رضایی، اعظم و علی مدد، زهرا، 1390، بررسی موانع کاربست یافته های پژوهشی در آموزش و پرورش (مورد: استان ایلام)، مجموعه مقالات همایش ملی مدیریت پژوهش و فناوری، زمستان، 1389، جلد سوم.

متین، نعمت الله، (1380). «کاربست یافته های پژوهش، ضرورت ها و نظریه ها و راه کارها»، تهران، پژوهشکده تعلیم و تربیت. **پژوهش نامه آموزشی**، ویژه نامه شماره 10.

معظمی، منوچهر، (1390)، بی پرسشی، مشکل بنیادین پژوهش ها در دستگاه های اجرایی (با تاکید بر حوزه شهرسازی و معماری)، مجموعه مقالات همایش ملی مدیریت پژوهش و فناوری، زمستان 1389، جلد چهارم.

نجات، سحرناز و همکاران، 1388، آیا پژوهشگران تصور درستی از فعالیت های ترجمه دانش خود دارند؟، فصلنامه پایش، سال هشتم، شماره چهارم، پاییز، صص 395-400.

نوابخش، مهرداد، قجاوند، کاظم، 1387، بررسی موانع کاربست یافته های پژوهشی رشته راهنمایی و مشاوره، اندیشه رفتار، دوره سوم، شماره ی 9، پاییز.

هاشمی، سید جلال و عبادی غلامحسین، 1388، شناسایی عوامل کاربست یافته های پژوهش های آموزشی در استان خوزستان: ارائه یک الگو، مجله علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، زمستان، دوره سوم، سال سیزدهم، شماره 4، زمستان، صص 79-101